

Laughter's Lessons

פרשת וירא תשפ"ז

1A

¹⁵ And God said to Abraham, "As for Sarai your wife — do not call her name Sarai, for Sarah is her name. ¹⁶ I will bless her; indeed, I will give you a son through her; I will bless her and she shall give rise to nations; kings of peoples will rise from her."

2A

Artscroll - Chumash

17. וַיִּצְחָק. — And laughed. Abraham's laughter was not skeptical but jubilant; he laughed out of sheer joy at the news that Sarah would bear a son. Onkelos renders *and he rejoiced*. In the case of Sarah, however [see 18:12], Onkelos rendered the same verb *וַיִּצְחָק* as *וַיִּחַיֵּךְ*, *she laughed*, a translation that is supported by the context of that passage. Abraham had faith and *rejoiced*, while Sarah was skeptical and *laughed*; hence, God was angry with Sarah but not with Abraham (Rashi).

B

15. וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה. — Sarah denied it. Homiletically, the Kotzker Rebbe commented that Sarah did not lie; she truly thought that she had laughed not in disbelief but in joy, as Abraham did. The truth was, however, that *subconsciously* she doubted the possibility of the miracle.

3 אלהי נח

1B / GENESIS

PARASHAS VAYEIRA

18 / 9-18

⁹ They said to him, "Where is Sarah your wife?" And he said, "Behold! — in the tent!"

¹⁰ And he said, "I will surely return to you at this time next year, and behold Sarah your wife will have a son." Now Sarah was listening at the entrance of the tent which was behind him.

¹¹ Now Abraham and Sarah were old, well on in years; the manner of women had ceased to be with Sarah —

¹² And Sarah laughed at herself, saying, "After I have withered shall I again have delicate skin? And my husband is old!"

¹³ Then HASHEM said to Abraham, "Why is it that Sarah laughed, saying: 'Shall I in truth bear a child, though I have aged?' ¹⁴ — Is anything beyond HASHEM?! At the appointed time I will return to you at this time next year, and Sarah will have a son."

¹⁵ Sarah denied it, saying, "I did not laugh," for she was frightened. But he said, "No, you laughed indeed."

48 / YEMIMA MIZRACHI SPEAKS

אמנם עדיין הדברים טעונים ביאור, כי מעתה יקשה על התרגום גופא, דמנ"ל

לתרגם "ויצחק" הנאמר באברהם מלשון שמחה, ואילו "צחקה" הנאמר בשרה מלשון מחור

5B

wisdom, recognized them as angels. — ובשר אותו "שוב אשוב אליך ... ולשרה בן ... ושרה שומעת". Then [one] of them informed him, "I will surely return to you ... and Sarah will have a son, ... and Sarah heard."^{10a} — ולא ידעה כי מלאכי עליון הם — but she did not know that these ["men"] were angels of the Supreme One. — בענין באשח מנוח. — This is similar to what occurred in the incident of Manoah's wife (Judges Chap. 13); she also saw an angel and thought it was a man.^{10b} ואולי לא

[If, as Ramban has asserted, Sarah was unaware that these men spoke the word of God, why was she displeased with her for her reaction? Ramban explains:]

— כמו: "ושוב בשמים וישחק ה' ילעג למו" — ויצחקת בקרבך ללעג — for the implication of joy is described as "laughter with the mouth," — כי השחק לשמחה הוא כפה — For the laughter of joy is described as "laughter with the mouth," — as in, Then our mouth will be filled with laughter (ibid. 126:2). — אכל השחק כלב לא יאמר בשמחה — But the descriptive phrase "laughter of the heart"¹¹³ is never said regarding laughter of joy. — וקדוש ברוך הוא האשים — Nevertheless, the Holy One, Blessed is He, complained about her to Abraham, — asking why the matter seemed so impossible to her; — למה היה הדבר נמנע בעיניה — for it would have been fitting for her to believe the prediction, or to say, "Amen, may God do so!"¹¹⁴

6

ודעת

פרשת וירא

יראה

כד

הבה נתבונן מעט במעשה זה. שרה היתה אז כבת תשעים, "חזל להיות לשרה אורח כנשים", ולפתע מגיעים ערביים, ומברכים אותה שתלד בן, כלום היה עליה להאמין בברכתם? נתאר לעצמנו שיבא איזה גוי ויתן ברכה הסותרת את כל סדרי הטבע, הרי היינו לועגים לו ולברכתו. וא"כ הרי לכאורה שרה אמנו צדקה, מה הטענה עליה?

מדברי הרמב"ן למדנו, שהטענה על שרה אמנו היתה, מדוע היה זה דבר תמוה אצלה, דבר שלא יתכן, היה עליה להאמין, שברצות

ה' יכולה להתגשם גם מציאות כזו, היפלא מה? דבר? מדוע לא ענתה "אמן, כן יעשה ה'", שיקבל הקב"ה את דבריהם ויתן לה בן.

אמונתנו צריכה להיות שהי"ת ברא את העולם, ומאז והלאה הוא "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", הקב"ה לא עזב את העולם שברא לפני אלפי שנים וכיום העולם "הולך מאליו",

Laughter is a central theme in *Parashas Vayeira*. First, when Avraham hears that he'll be blessed with a child, he laughs (ibid. 17:17). When Sarah hears the news, she exhibits a similar reaction: *Vatitzchak Sarah* (ibid. 18:12). She says, "Whoever hears this will laugh at me" (ibid. 21:6). The very name Yitzchak personifies laughter.

Yishmael, too, is *metzacheik*, mocking (ibid. 21:9). And when Lot instructs his family to leave Sedom prior to its destruction, the *pasuk* tells us, "He was a laughingstock in the eyes of his sons-in law" (ibid. 19:14).

The word *tzechok* can be split into two, *tzei chok* — "go out of the laws." To experience true laughter, we must be able to transcend the laws of nature. For Jews, there's no such thing as being bound to the laws of nature; there is no defined *mazel*. Thus a Jewish home owns the capacity for real laughter, thanks to the knowledge that any situation can always change — and improve.

In the wicked city of Sedom, people mocked freely. What is the fundamental difference between the *tzechok* of *emunah* and the *tzechok* of Sedom? Holy laughter is meant to declare Hashem's greatness, indicating that we believe in His power to change our lives, whereas the cynical laughter of Sedom is intended to make Hashem less significant.

5A

Artscroll - Ramban

15. וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר. — SARAH DENIED IT, SAYING ...

[Ramban asks two questions concerning Sarah:]

אין תכחש — I am perplexed about the righteous prophetess Sarah.¹¹⁰ — אני תמה כנביאה הצדקה — באשר אמר השם לנביא — How could she deny that which God had told the prophet Abraham regarding her laughter? — ונם למה לא האמינה לדברי מלאכי אלהים — Furthermore, why did she not believe the words of the angels of God, when they told Abraham that she would bear him a son?

[Ramban answers his second question first:]

— והנראה בעיני כי המלאכים האלה הנזכרים באו אל אברהם, — והוא בקומתו כדור בהם — and he, in his

חלילה! הבריאה מתחדשת בכל רגע, והקב"ה מנהיג אותנו תמיד בהשגחה פרטית, וברצונו, יכול הקב"ה להפוך שרה זו שאין לה אורח כנשים ושדיה צמקו - לאשה שיכולה ללדת בן!

מכאן מגיעה התביעה על שרה - "למה זה צחקה שרה, היפלא מה דבר?" על האדם להאמין בהשגחה פרטית, לדעת שהשגחה פרטית היא מציאות ממש, ודבר ה' יתקיים אפילו אם לעינינו נראה שהוא נוגד את המציאות. שדיה צמקו, וזקנתה, אינם אומרים לנו כלום, אם רצון ה' הוא שיהיה לה בן, כך יהיה! ועליה לומר "אמן" כן יעשה ה'" שכן אם רצון ה', המשגיח בהשגחה פרטית על יראיו יהיה לתת לה בן, הרי שרצון ה' יתקיים.

אצל ה"חפץ חיים" זצ"ל, ביקר פעם רופא לא דתי. שאל אותו ה"ח: איך אתה יודע שמחר תזרח. השמש? הרופא ענה לו, הרי ידוע שבכל יום זורחת השמש, למה שתעלה בלבנו מחשבה שמחר לא תזרח השמש? אמר לו ה"ח, לא בגלל זה חייבת השמש לזרוח, מה שאנחנו רגילים לראות כל יום אינו מחייב שכן ימשיל להיות. הוראות שהשמש תזרח מחר היא מכה הפסוק בתורה (בראשית ת, כב): "ויום ולילה לא ישובו", בתורה כתובה מציאות זו, ולכן לא יתכן שהשמש לא תזרח מחר!

אין שום מציאות ודאית וברורה כמו המציאות של השי"ת וההשגחה עלינו, אין אמת כמו תורתנו תורת אמת, ועל המאמין בה באמונה שלמה נאמר (חבקוק ב, ד) "צדיק באמונתו יחיה".

9
שיעורי חומש
ד' ת"ת (פס)

ברשי: "מפני מי המבול - אף נח מקטני אמונה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים".

מה הפשט מקטני אמונה, ומאמין ואינו מאמין, הלא מאה ועשרים שנה הוא בנה את התיבה, ועכשיו הוא לא מאמין שיבא המבול? אלא זה ענין של דקות, חסרה לו חוט השערה באמונה.

ובאמת צריך לחזק ענין זה. הלא נח היה נביא, וא"כ כיצד קוראים לו חז"ל "מקטני אמונה"? הלא כל אחד מאתנו מאמין, ואם ישאלו אותנו "האם אתה מאמין" אנו נענה "בדאי אני מאמין". וכן משה רבינו נתבע "יען לא האמנתם בי" (במדבר כ, יב), איך זה יתכן?

באברהם אבינו כתוב "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה" (להלן טו, ה). ובאמת הרמב"ן שואל איזו מעלה היתה זו אצל אברהם אבינו שחשבה לו ה' לצדקה? ומכאן שאלה זו מפרש פשט אחר. אבל רש"י מבאר את הפסוק כפשוטו, שזה היה דבר גדול מאד שהאמין בה', רואים שאמונה איננה ענין כל כך פשוט.

אמונה עוברת את כל חרי האדם, מהילד הקטן עד הגדול שבגדולים, יש בה הרבה מדרגות. המשגיח ז"ל המשיל משל לאחר שסיפר לחבירו על ראובן שהוא אדם ישר, והשומע האמינו בזה, ואח"כ הגיע אותו ראובן לשומע וביקש ממנו הלואה של אלף דולר, חשש האיש. ואף שהאמין בו שהוא ישר, מ"מ אמר "מילא אם היית מבקש עשר או עשרים דולר הייתי מלווה לך, אבל סכום עתק כזה של אלף דולר? רואים שאף גל פי שהאמין בישרותו של אדם זה, אבל אמונתו בו לא היתה ודאית. כך אצל נח, אמונתו היתה במדרגה נמוכה, "מקטני אמונה".

הגמ' בגיטין (ט, א) מביאה שרבי יוחנן בן זכאי בא לפני אספסיאנוס אמר לו "שלום לך מלכא", ואמר לו מחייבת קטלא דלאו מלכא אנא וקא קרית לי מלכא. השיב לו

בי יוחנן אכן אתה מלך, כי אם לא היית מלך, ירושלים לא היתה נמסרת בידך. ודרש את מהפסוק "והלבנת באדיר יפול" ואין לבנות אלא בית המקדש ואין אדיר אלא מלך, ובית המקדש יפול רק בידי מלך. מהיכן היה לו לרבי יוחנן בן זכאי בטחון כה גדול קבוע שהוא מלך, הרי ידע שאחרת יהרג כדן מורד במלכות? אלא שהיתה לו דאות ל כך חזקה בדברי הנביאים שבית המקדש לא יפול אלא בידי מלך.

אצל מאמין אמיתי אין שום פקפוק וספק בדבר ה', ואינו צריך שום סימן והוכחה לאמיתות הדבר. חז"ל תובעים את נח על שדבר ה' לא היה מוחלט אצלו והיה צריך עוד אחיזה במציאות. אילו היה מאמין באופן חושי, היה עליו להכנס לתיבה תיכף לציווי ה', ולא להמתין עד שדחקוהו המים, שהרי אין כל הפרש בין ראייה לשמיעה. כל עוד שמציאות הגשם תפסה אצלו מקום גם אחרי דבר ה', הרי זה מקטני אמונה. המאמין צריך לחיות את דבר ה' עד כדי כך, שזוהי אצלו המציאות הודאית.

רבן יוחנן בן זכאי לא התחשב כלל עם המציאות הנראית לעיניו, אלא דרש את הפסוקים והבין שכך צריכה להיות המציאות. זוהי אמונה. כל זמן שהמציאות הנראית לעיניו עדיין תופסת מקום חוץ מדבר ה', הרי זה מקטני אמונה. כשאמר הקב"ה לנח "בא אל התיבה" היה נח צריך תיכף לרוץ לתוך התיבה, ולא להמתין עד שידחקוהו מי המבול.¹⁰

אנו רואים מזה את גודל התביעה על שרה, שהרי היא לא ידעה שהם מלאכים וחשבה שהם בני אדם, וכרגיל אצל בני אדם, מברכים שיהיה לך בן וכו'. והיא לעגה על כך, כי לא יתכן שזקנה בת תשעים תלד בן! ובכל זאת, אומר הרמב"ן שהיה לה לומר "אמן". הביאור בזה, כי בשמים לא מתייחסים לגיל ולמציאות הטבעית, והצחקו שלה הראה שהיה לה חסרון באמונה, בדומה לזה אמרו חז"ל (ברכות י, א) "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים".⁵

יחזקאל יחזקאל יחזקאל

הג"ר יחזקאל לוינשטיין זצ"ל מרחיב בספרו "אור יחזקאל" (עמ' י"ד) את הדיבור בביאור דברי הרמב"ן ואומר שחובת המאמין השלם היא להאמין שהכל נעשה ברצונו וכל בחיבור דברי הרמב"ן ואומר שחובת המאמין השלם היא להאמין שהכל נעשה ברצונו וכל בעלמא, היה לה לומר: "אמן כן יעשה ה'". וכמו שנאמר: "היפלא מה דבר", שכשם שה' ברא את העולם, והוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, כך הוא גם יכול לשנות כל סדרי הבריאה. והחסבר לזה הוא כך: בכל רגע ורגע מתגלה לעינינו בריאה חדשה. העובדה שאין הקב"ה משנה מסדרי הבריאה נובעת מזה שאינו ראוים שיטתו הסדרים עברו. לכן מן הראוי הוא לומר "כן יעשה ה'" על כל דבר, אפילו על מה שנראה בלתי מציאותי. לפי שבמלים אלה מבקש האדם מה' שיראה אותו ראוי לכך שתשתנה עבורו הבריאה.

נמצא א"כ שהאמונה מחייבת שלא להתיאש בכל מצב שהוא. ואפילו חולה אנוש רחמנא ליצול ג"כ אל יתיאש וכמו שאחז"ל (ברכות דף י): "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים". מה שצריך לעשות כדי לצאת ממצב כזה הוא להרבות בתפילה כדי שאכן יזכה לרחמים מרובים. וזהו ביאור דברי המדרש עה"פ "היפלא מה דבר" - "לבראתן כבתחילה אני יכול, להחזירם לימי נעורם איני יכול!" התבוננות במצבנו מלמדת שרחוקים אנו מאותה מדרגת אמונה שעליה נתבעה שרה. כשהישועה עדיין אינה נראית באופן - חסרים אנו באמונה. ומאחר והאמונה השלימה היא להאמין שגם בשעה שלכאורה אפסה כל תקוה, עלינו לבטוח ולומר: "כן יעשה ה'".
אין זו מידת חסידות, אלא עיקר גדול מיסודות האמונה עליו נתבע כל איש מאתנו. ומשום כך, לא יוכל אף אחד מאתנו להמלט בטענה: "כיצד נוכל להיות במדרגתה של שרה אמונו ע"ה?".

ברוח דברים אלה נבין גם את דברי המשנה באבות (פ"ג): "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה". כוונת התנא היא שאף בדברים שבעיני בשר היו נראים כחסרי תקוה וישע, מ"מ הקב"ה יתבענו במשפט עליהם, בטענה: מדוע לא האמנו בישועת ה'. שהרי לפני מלך מלכי המלכים אנו עומדים ולפניו אין שום חילוק בין הימצאות סיבות הישועה לבין העדרן. למעשה, מצבנו גרוע עוד יותר; שכן, אף כשרואים אנו סיבות ואפשרויות לישועה, אין אנו תולים את הסיכוי להצלה בקב"ה אלא מיחסים את הכל לגורמים אחרים.

כל זה נכלל בדברי הנביא חבקוק: "וצדיק באמונתו יחיה". ובאמת שזה פשוט שאמונה היא דבר שלם ללא חילוקים ופשרות. כאשר אדם אינו מאמין ביכולת ה' לשנות סדרי הבריאה, נמצא שהוא מגביל ח"ו את יכולת השי"ת, וא"כ, אין אמונתו אמונה כלל. עלינו לדעת ולהאמין שביכולת ה' אין כל הגבלה ובכווחו לברוא ברגע אחד רגל לאדם קיטע או יד לגידס. המניעה היחידה לכך היא מה שהאדם אינו ראוי לזה שיעשה לו ה' ניסים וגוים, (ועיי"ש שהאריך עוד בענין).

that the laughter of Sarah Imeinu was identical to the laughter of Avraham Avinu at the end of the previous parshah. "ויפל אברהם על פניו" - And Avraham fell on his face and laughed, and he said, "Shall a one hundred year old man sire, and will Sarah who is ninety years give birth?" (Bereishis 17:17). Just as Avraham Avinu's laughter was a pure rejoicing in the word of Hashem, Sarah's laughter was no different.

Nevertheless, Hashem, Who searches the heart of every man, saw something hidden within. Sarah Imeinu's laughter contained some very slight impurity, a tinge of the other kind of *tzchok*, the laughter of ridicule. The slightest trace of ridicule has the ability to take something of import and reduce it to nothing. This is the type of laughter that leads to *leitzaanus*. The trace was so minute that Sarah Imeinu herself was unaware of it; she was only aware of the sense of gratitude and happiness, the *tzchok shel mitzvah*, that is filled only with kedushah.

A person full of ridicule has no Yiras Shamayim, fear of Heaven. This is the meaning of, "וְזֶה יִהְיֶה לְךָ שְׂמוֹ" - A *prideful sinner, scorner is his name*" (Mishlei 21:24). Sarah Imeinu knew that she was full of Yiras Shamayim, and that there was no place for ridicule in her personality. Even a trace of *leitzaanus* should have left its mark. Sarah's tent reflected her inner world of faith, and was filled with all the signs of Divine immanence: The cloud of glory hovered over her tent, her candle was permanently lit, and there was blessing in her bread. These three elements appeared also in the *heichal*, the chamber of the Beis HaMikdash. The menorah and the showbread were in place of Sarah's candle and bread, and the golden incense altar produced a cloud of glory. Thus, Sarah Imeinu felt that her Yiras Shamayim had not suffered, which it surely would have had there been the slightest flicker of ridicule mixed into her holy laughter. Therefore Sarah said, "lo tzachachti - I did not laugh, *ki yare'ah* - because she was filled with Yiras Shamayim." In other words, *ki yare'ah* can be interpreted to mean that Sarah felt that her fear of God was whole, firm, and undiminished. Therefore, *lo tzachachti*, she was confident that she had not expressed even the faintest whisper of *leitzaanus* or ridicule.

To this Avraham Avinu replied, "I do not understand either. But

that does not alter the fact that Hashem has spoken, and that there must surely have been some slight trace of *leitzaanus* in your joyous laughter, though neither you nor I could sense it." Sarah was silent. She accepted the rebuke and put much time and thought into the nature of laughter. This caused her to become very sensitive to the nuances of laughter, to the point that she could recognize even a very slight deviation from the pure and unsullied *simchah shel mitzvah* expressed previously by Avraham Avinu.

Later, the Torah tells us, "וְתָרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה" - And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian that she bore to Avraham, laughing" (Bereishis 21:9). Yishmael's petty laughter at the age of fourteen did not escape her notice. She sensed something faintly malicious in that laugh, something that betrayed his latent tendency towards murder and avodah zarah. Yishmael's laugh was primarily one of *kovod*, honor and respect, a product of the outward refinement and decency that Yishmael had absorbed from Avraham Avinu. Yet his refinement was imperfect, a fact of which only Sarah was aware due to the great sensitivity that she had developed through her previous experience. This led Sarah Imeinu to say to Avraham, "גרש" - Drive out this handmaid and her son..." (verse 10). Avraham could not discern any flaw in Yishmael, therefore the posuk states, "וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אֲבְרָהָם עַל אוֹדוֹת בָּנוֹ" - And the matter regarding his son was very grievous in the eyes of Avraham," (verse 11). Hashem then appeared to Avraham and told him that Sarah Imeinu was right. "כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךְ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ" - Whatever she says to you, listen to her voice," (verse 12).

אך עדיין יש להבין מדוע נתבעה שרה אמנו על שלא האמינה לדברי האורחים, הרי "לא ידעה כי מלאכי עליון הם", ומדוע איפוא שתאמין לדברים ששמעה מערביים שפלים עובדי עבודה זרה, ודאי ודאי שדברים הנשמעים מאנשים שכאלו אינם אלא דברי הבל ותימה המעוררים צחוק לשומעיהם.

ונראה ביאור הדברים, שמגודל דרגת אמונתם ובטחונם של האבות הקדושים בהשי"ת היה ברור להם שאין כל נמנע מה' לעשות כל דבר, בבחינת "מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק" (עי' תענית כה, א). ואכן דברי הערביים הללו לא היו סתם דברי שטות והבל בעיני שרה, שאם לא כן גם מחשבה זו וצחוקה לא היו מתעוררים, ובפרט לפי המבואר לעיל בפרשת לך לך [אות כט] שהתימה היתה כל כך גדולה אצל שרה אמנו עד שמרוב תמהון ופלא עשתה לעצמה החשבון של "ואדוני זקן" והעלתה במחשבתה ביטוי לפלא זה בפירוט התנאים שלה ושל בעלה [ולא בפה אלא רק בהרהור בעלמא משום שכבוד אברהם בעיניה היה גדול ומופלג מאין כמוהו עד שחששה להוציא במפורש גם לאחר לידתה את עצם הנס הגדול שאברהם בן מאה, אלא אמרה זה ברמז רחוק, יע"ש], ואם כאן דברי הערביים עוררו אצלה מחשבה של "אדוני זקן" הרי שדבריהם עשו עליה רושם והתקבלו על דעתה, ואמנם היה זה מתוך אמונתה הגדולה שלא יפלא מה' דבר.

ומעתה התביעה על שרה אמנו הנביאה היתה, שהאפשרות שתלד בן היתה צריכה להיות אצלה פשוטה וברורה ללא כל תמיהות ופלאים, ממש כאילו היו באים לאשה צעירה ואומרים לה שכעבור שנה תלד בן, ובשומעה את דברי האנשים היתה צריכה להאמין שדבר זה אפשרי וגם לענות אמן כפי שעונים על ברכת המברכים שאכן כך יהיה, שהרי "היפלא מה' דבר". כי גם כשרואים זקנה עקרה שברור שלא יהיו לה בנים, אין זה מפני שאינה יכולה ללדת, אלא מפני שיודעים שאין הקב"ה רוצה שיהיה לה בנים. וכיון שהנידון הוא רצון הקב"ה מה פלא יש בדבר, ד"כל אשר חפץ עשה" (תהלים קטו, יג).

יש להוסיף ביאור, שרה אמנו האמינה בדבר ה' ולא חסרה שום דבר באמונתה, התביעה היתה שלא המתנה לקיום דבר ה', ה"א המתנה" היתה איזה נקודה של רפיון באמונה, אילו היתה מחכה ומצפה לזה היתה עונה "אמן כן יעשה ה'" אפילו כששמעה הבטחה מערל שהיתה ממתנת לקיום הבטחה. אמונה מחייב חיכוך, וחסרון בחיכוך מסמך חסרון באמונה באיזה נקודה, "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח ואע"פ

שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא". עומק הכונה הוא שאין שום מקום ליאוש, והמאיש אע"פ שמאמין אמונתו לקויה שהאמונה מחייב חיכוך, אפילו בתוך הגלות הארוכה אין מקום ליאוש אלא "אחכה לו בכל יום שיבוא".

מלאכי עליון הם, עכ"ל. ולא השיב רבינו הרמב"ן דא"כ מה היתה הטענה נגדה על שצחקה.

ואפשר, כשהאדם מכין עצמו בכח המחשבה והרגש, הרי הוא מגלה את מציאותו הפנימית. אבל בסתם רגעים, ללא הכנה להתייחסות אל הקורה המזדמן, אין כוחותיו ואוצרותיו הנפשיים מלווים את מעשיו. ברם מאמונה הנביאה נדרש להיות נכונה ודרוכה בכל רגע ואפילו אם נראה שהמברכים אינם אלא אנשים והברכה מחוץ לגדרי הטבע, גם אז תכון בכל נפשה ההכרה, בעל הבירה הכל יכול, היפלא מה' דבר? והרי כל הטבע אינו אלא אחיות עינים. והוא מוסר גדול, בכל רגע - הכון לקראת אלקיך ישראל, שהכל יכול.

12. And Sarah laughed. She thought that the angel's words were only akin to the blessing of a prophet, similar to the episode of Elisha (II Kings 4:16), not a prophecy sent by God, the Blessed One. She thought that since they were (both) old, even if a prophet should bless them, it was unattainable. Such a rejuvenation, given their old age, would be like the revival of the dead, which could only be accomplished through the command of God Himself, or through prayer which would find special favor with Him.

24
סוד הדברים הוא: הנהגת שמים היא ש"מפי עלין לא תצא הרעות והטוב" (איכה ג. לח). אלא הכל כפי המקבל. דוגמה לזה: השמש עושה בו זמנית פעולות נגדיות - גם מקשה את הטיט, ולהפך, ממיסה את השעווה; מלבינה את הבגד ומשחירה את פני האדם, וזה משום שהכל כפי הכנת המקבל. כן השפעתו יתברך, הכל כפי המקבל והכנת נפשו להיות בית קיבול.

חידוש גדול למדנו מדבריו, שדברים שהם מסוג של תחיית המתים, שאי אפשר בשום אופן להשיג אפילו על ידי ברכת נביא וחכם, כל אדם יכול להשיגם בעצמו על ידי התפילה שהיא משגת חן. בכוח התפילה אפשר לחדש גם מציאות זו.

וטעמו של דבר הוא, שכוחה של תפילה לחדש באדם הכנה ומציאות שמקבילה לתחיית המתים, וכשנעשה האדם מוכן, הרי הוא מקבל הכל, בין את מה שבטבע ובין את מה שלמעלה מן הטבע.

וראה עוד מש"כ בזה בפרשת נח מאמר "התפילה מרוממת ומשנה את האדם" (לעיל ג. יז).

צא ולמד כוחה של התפילה, שהיא גבוהה יותר ונעלה במעלותיה מברכת נביא, ומועילה כדבר המפורש מפי ה' ומצוותו באופן פרטי.

אכן, מה נואלו האנשים שעומדים ולא יודעים על מה הם עומדים, ודומים לאותו אדם שמחפש אוצרות ברחבי עולם, ואיננו יודע שתחת רגליו נמצא האוצר המבוקש, והוא ברגליו דורך על זה, בבחינת דברים העומדים ברומם של עולם ובני אדם דשים בהם" (רש"י תחילת פרשת עקב).

25 ומה רחוקים אנו מהבנה זו, אנחנו רודפים ומשתדלים לקבל 'ברכה', ברכת צדיק וחכם, ואין שום השתדלות וחתיירה להתקרב ולהיות מוכן לתפילה, שעל ידיה ובכוחה אפשר להשיג הרבה יותר. אפילו דברים שהם למעלה מן הטבע ולא נמסרו לשום שליח אלא להקב"ה עצמו, אפשר להשיג ולפעול על ידי התפילה.

מזכיר מן התורה - ב'פ'א' ו'ל'

26 Such is the case with *tefillah*. When a Jew stands in prayer, his location actually changes and he is standing before HaKadosh Baruch Hu. This is not just a matter of what the heart feels. It's the reality.

It comes out that there are two kinds of attachment with Hashem brought about by prayer. The first is that a person speaks directly to Hashem. As we cited from the Rambam, this situation brings actual *deveikus*.

The second kind of attachment is primarily when a person prays the Shemoneh Esrei, which is the main time of *deveikus*, for the Shulchan Aruch rules that it is like standing before the King. This is an awesome *chesed* and a gift from Hashem: whether a person feels it or not, the reality is that the power of the Torah actually grabs him and stands him before Hashem.

Let's say someone is praying the Shemoneh Esrei and his mind is wandering. He doesn't have any feeling in his *tefillah*. His friend, a big tzaddik, is still in *pesukei d'zimrah*. The latter is going through tremendous *kavanos*. He imagines himself as standing before Hashem in great *deveikus* and closeness, as

ועיין ספורנו: שחשבה שה' דבר המלאך ברכת נביא בלבד וכו' לא נבואה ושליחות הא-ל יתברך וחשבה שלא יושג זה בזקנים בברכת שום נביא כי אמנם להשיב הבחירות אחר הזקנה הרי הוא כתחיית המתים שלא תהי' זולתי במצות הא-ל פרטית או בתפלה משגת חן מאתו, עכ"ל. ויש להתעורר מהחדוש הנפלא שבדבריו, שכח הברכה לא ניתן לשנות הטבע, אבל כחה של תפלה בהשגת חן ממנו ית' ניתן אף לשנוי טבע הדומה לתחיית המתים. ואם כך הוא כחה של תפלה, יש לנו להתעורר עד כמה רחקנו מהתפלה, בתפלותינו אנו, ולעת הצורך כשנתעורר להתפלל הרי בהמשך הזמן נעשה אצלנו מלומדה ואבדה ההתעוררות, ולכן קשה לנו להשיג חן מאתו ית'.

21

עלין

פרשת וירא

לתת

קלה

"מבהיל הדבר" - כותב הגה"צ רבי אורי וויסבולום שליט"א מנהל רוחני ישיבת נחלת הלויים עד כמה גדול כח התפילה, ששרה חשבה שנס כזה שתוכל ללדת הוא כתחיית המתים, ונס כזה לא יושג בברכה, רק אם הקב"ה יצווה, כמו שהיה אצל אברהם אבינו, שהקב"ה הבטיחו שילד למרות זקנותו. מוסר הספורנו שישנה עוד דרך להשיג בקשה כזו שהיא כתחיית המתים, והיא התפילה. הספורנו מתייחס לנס כזה כתחיית המתים. מאידך, פשוט לו שעל אף שבדרך הטבע לא שייך שתלד בגיל כזה, בכל אופן אם אדם יתפלל ממעמקי הלב, תשא תפילתו חן מהקב"ה שיוכל להשיג ולפעול אף בדבר כזה.

מבהיל הדבר להיכן מגיע כוחה של תפילה, הרבה יותר מכוחה של ברכת הצדיק. ולמרות שבדאי אף ברכה היא דבר גדול, בכל אופן צריך לדעת להעריך את כוחם של תפילותינו שעל ידם נוכל להשיג הרבה יותר. ואכן, פעמים רבות כשניגשים לגדולי ישראל ומבקשים להתברך מפייהם, הם אומרים: "תתפלל בעצמך". אין זה ענוה או דחיה, אלא שיודעים הם את גודל מעלת תפילת אדם מישאל, שמעלתה יותר גדולה מברכתם.

בית ועד ד' עמ' עח

22 והוא נורא למתבונן, שהרי אנו אם יברך אותנו אחד מגדולי הדור נסמך על ברכתו. וק"ו נביא אלוקים, ואילו התפילה כוחה רב ועצום הרבה יותר מברכתו של נביא.

שרגא

פרשת וירא

דעת

23 קלב

בסוף התפילה אנו מתפללים בתפילת 'אלקי נצור': עשה למען שמך... עשה למען תורתך למען יחלצון ידידיך. התפילה הזו נאמרה בלשון יחיד, ומהותה - תפילת כל יחיד ויחיד בעבור עצמו שהשם ישמר מלשון הרע - נצור לשוני מרע וכו'. ומסיימים, למען יחלצון ידיך הושיעה ימיני וענני.

אנחנו מכנים את עצמנו בתואר 'ידיך' - ידיד ה'. היתכן אלא שעל ידי התפילה זוכה האדם ומתקרב אל ה' עד כדי כך שיכול לכנות את עצמו בשם ידיד ה', ולבקש בשם התורה - למען תורתך, שיעשה ה' את רצוני.

זוהי מהותה של התפילה, לעשות את האדם כלי מוכן ובית קיבול לקבלת הטוב האמיתי.

ובזה מתורצת שאלת הקדמונים שהתקשו מהו ענין התפילה. הלא ממה נפשך, אם מגיע לאדם לקבל את השפעת טובו של השי"ת, הוא יקבל אותה גם בלי התפילה, ואם לא מגיע לו מפני עוונותיו או מפני חשבוניות אחרים, מה תועיל התפילה (וראה בספר העיקרים מאמר ד, ומה שליקט בזה בהקדמה לסיפור הגר"א

27
explained by the Rambam.

In a certain way, the latter with *deveikus* of heart has a special closeness to Hashem. However, there is also the reality of closeness in location. In this way, the former, who is praying the Shemoneh Esrei, has a closeness greater and more intense than that of the latter.

✱ To feel this kind of closeness as a reality takes *emunah*. It is like in the above allegory, where the person with the scarf over his eyes has to believe that they actually put him in this place and in that place. So it is with *tefillah*. One's senses do not perceive the change in location. Furthermore, we have a lot of questions and confusion regarding the whole concept of "standing before the King." One objection among many is that "the whole world is full of His glory" — G-d is everywhere. [If so, why only in the Shemoneh Esrei does a person "stand before the King"?]

Here the mitzvah of *emunah* comes into play. We need to believe that all the words of the Prophets are true. The fact that our minds cannot conceptualize something on a simple level takes away none of its reality. Chazal say:

"That which Hashem spoke"⁶ — this refers to Halachah.⁷

Halachah is a great prophecy, emanating from Hashem, which reveals the true reality about all sorts of things, in a way we could never say on our own if it were not explicitly stated as part of the Torah. Thus, when the *Shulchan Aruch* rules in the

laws of *tefillah* that when a person prays the Shemoneh Esrei, he is like standing before the King — it must be so!

28

PRELIMINARIES OF PRAYER

15

Among the arrangements set by Divine Wisdom is this: In order for created beings to receive *shefa* from Hashem,² they must arouse themselves toward Him, draw close to Him and beseech Him. According to their arousal towards Him, so will the *shefa* emanate to them. If they do not arouse themselves, it will not emanate to them.³

To understand this, we need to know that *tefillah* in principle follows two paths in order to attain Heaven's answer. The first is how *tefillah* is commonly understood: when a person needs a certain matter, by *tefillah* he can elicit Hashem's favor and attain what he seeks, even though his deeds and merits do not entitle him to it.

✱ However, there is an added dimension to *tefillah*, which is often mentioned in the writings of early Torah authorities: *tefillah* is the gate and door to the treasures of Heaven. Even if a person is entitled by virtue of his deeds or by Hashem's great *chesed* to receive a certain blessing or salvation, it will come to him only through *tefillah*. This is true even if goodness is ready and waiting for him. *Tefillah* is the gate through which everything comes, and nothing can actualize without it.

This principle is learned from *Parashas Bereishis*, where it is written:

And all the herbage of the field was not yet on the earth, and all the grasses of the field had not yet sprouted up, because Hashem, G-d, did not yet

29

*bring rain on the earth, and man was not there to work the soil.*⁴

✱ Rashi explains that when the world was nearing its completion on the sixth day, just before man was created, all the grasses of the field still had not sprouted. Indeed, on the third day Hashem had said, "Let the earth bring forth vegetation,"⁵ but the grasses did not sprout forth then. They stayed below the surface of the ground until the sixth day. Why? Because Hashem "did not yet bring rain." And why didn't He bring rain? Because "man was not there to work the soil." In other words, there was no one in the world to recognize the goodness of rain. When man came, and realized that rain is a necessity for the world, he prayed for it. Rain then fell, and the trees and grasses sprouted. (Rashi's explanation is from *Chullin* 60b, where the Gemara concludes: "This teaches that HaKadosh Baruch Hu desires the prayers of tzaddikim.")

This is a universal principle: nothing comes without *tefillah*. It was embedded in the nature of the world at the time of Creation that everything should stand at the threshold, nothing should emerge, until man comes and brings it out through his prayer. Whether spiritual matters or material ones, everything needs to come through the gate of *tefillah* — even if it is all ready and waiting for us. *Tefillah* is thus crucial for every blessing and goodness.

So it was when Yitzchak was blessed with children:

R' Schneerson new *Sefer* 30

✱ ויש לבאר הדברים, והנה בפרשת לך לך קודם שהזכיר הפסוק שצחק אברהם, הקדים ואמר — "ויפול אברהם על פניו", ואז נאמר — "ויצחק", ומבואר א"כ כי קדמה נפילת אפים לצחוקו של אברהם, והנה נפילת אפים מורה בכל מקום על מורא והתבטלות לפני מי שנופלים לפניו, וא"כ ע"כ אין הכוונה בצחוקו של אברהם מלשון מחוך, שא"א שמתוך נפילת אפים ומורא יבוא לידי מחוך, ועל כרחך שהכוונה היא מלשון שמחה, והרי זה דבר הלמד מענינו, משא"כ אצל שרה שנאמר "ותצחק שרה", ולא בא צחוקה מתוך נפילת אפים והתבטלות לקב"ה, ע"כ תירגמו אונקלוס כפשוטו מלשון מחוך.

31

ג] ואיתבדר בבי מדרשא לתרץ הענין באופן נפלא — בשם אשה משכלת זוגתו ע"ה של הגה"צ ר' ארי' לוי זצ"ל — והנה בהפטר של פרשתנו (מלכים ב-טז), הנביא אלישע מבטיח לאשה השונמית שיוולד לה בן, ואח"כ אמר הנער לאביו ראשי ראשי, "וישאהו ויביאהו אל אמו, וישב על ברכיה עד הצהרים וימות, ותעל ותשכיבה על מטת איש האלקים ותסגר בעדו ותצא, ותקרא אל אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן הנערים ואחת האתונות וארצה עד איש האלקים ואשובה, ויאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש

ולא שבת, ותאמר שלום, ותחבש האתון ותאמר אל נערה נהג ולך אל תעצר לי לרכב כי אם אמרתי לך וגו', עתה רוצה נא לקראתה ואמר לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד, ותאמר שלום וגו', ע"כ.

✱ ולכאורה הדבר תמוה עד מאוד, הלא בנם מת, ולא היה לה ספק בכך כלל, וא"כ כיצד כלה לומר לאלישע הנביא — "ותאמר שלום", והלא אין לך אי שלום גדול מזה.

• אמנם ביאור הענין הוא, דאמנם בנם היה מוטל מת לפניו, והרי הם זקוקים לנס מן השמים להחיותו, והיא ידעה כי בכוחו של אלישע לשנות את המצב ע"י נס, אלא שידעה כמו כן שאם היא תסכים בפיה עם המצב הקיים שוב א"א יהיה לשונות, וע"כ נהגה בלשונה ואמרה לנביא "שלום", ולא הזכירה כי בנה מת. ולמדנו מכאן שכל זמן שאין האדם מסכים עם המצב בפיו, עדיין אפשר לשונות, ואפילו בדרך נס, אבל אחר שהסכים עם המצב בפיו, שוב אין הקב"ה משנה את הדבר גם בדרך נס.

✱ וזהו ג"כ הביאור בפרשה דידן, דאמנם גם אצל אברהם אבינו כששמע מהקב"ה — "וגם נתתי לך בן", נאמר — "ויפול אברהם על פניו ויצחק", אך אין זה חסרון בעצם, דכיון שלקיום ההבטחה צריך לנס ושינוי הטבע, הרי כל זמן שצחק רק בלבו, עדיין יש לקוות לנס, משא"כ אצל שרה נאמר — "ותצחק שרה בקרבה לאמר", כלומר שמלבד אשר צחקה בקרבה, גם אמרה את הדברים — "אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן", ומעתה אין לקוות לנס, וע"ז הקפיד עליה הקב"ה.

לכן, כשהקב"ה תובעה על זה דרך אברהם, ואמר לו: למה זה צחקה שרה "לאמר" אילו צחקה בלבה אין בכך חטא, אבל ה"לאמר" מגלה על צחוק ולא רק על שמחה.

תשובת שרה והכחשתה

שרה בתשובתה לאברהם "ותכחש" אינה מכחישה את עצם הצחוק, אלא את ה"לאמר". כנאמר: ותכחש שרה - וכאן בא בפסוק פסיק - לאמר לא צחקתי. אמנם צחקתי אבל לא היה בכוונתי "לאמר". ומדוע כחשה: כי יראה, היות וכל ה"לאמר" הוא הרגשה ומחשבה פנימית בשעת הצחוק, עקב יראתה לא שמה לב לכך שאמנם מחשבה כזו היתה בלבה בעת הצחוק, "לא צחקתי כי" - כאן בא עוד פסיק - שפירוש, לא צחקתי כך כמו שאמרת, צחוק על מנת לאמר, "יראה", אמרה כן עקב יראתה.

שמנעה ממנה לבחון את מעמקי לבה ומחשבותיה באותה שעה. על זה אומר לה אברהם "לא כי", לא כפי שאת אומרת, אלא "צחקת לאמר", כי כן גילה לו ה'.

* מכאן שאבו ע"ב הזקנים את השנינו ששינו מ"קרבה" ל"קרוביה". "קרבה" פירוש לעצמה, צחוק של שמחה, "קרוביה" היינו צחוק של מחוך "וחייכת", ותצחק "לאמר", על מנת לספר לאחרים.

לפי האמור שרה לא כחשה את עצם הצחוק, אלא את הכוונה הפנימית שנלוותה לצחוק, את ה"לאמר", שעליו נתבעה ע"י הקב"ה.

ובזה מדויק מאוד לשון הכתוב, שבדברי הקב"ה נאמר - "למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד", ולכאורה לשון "לאמר" אינו מובן, שכיון שטעם הקפידא של הקב"ה עליה היה מחמת צחוקה, הו"ל לומר - "למה זה צחקה שרה", ותו לא, אמנם לפי האמור מדוקדק לשון הכתוב כמין חומר, כי באמת על צחוקה בלבד לא היה הקב"ה מקפיד, ורק משום שנילווה אל צחוקה - "לאמר", דברים אשר מעכבים את קיום הנס, לכן הקפיד עליה הקב"ה.

אלא שלפי האמור יש להקשות, דכיון שדיברה שרה ועיכבה קיום הנס בדיבורה, מ"ט באמת לבסוף נולד לה בן.

והנה בסמוך (פסוק יד) נאמר - "היפלא מה" דבר, למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן", ולכאורה לא היה מקרא חסר אם היה כתוב רק וישא דקרא - "היפלא מה" דבר", ומ"ט חזר הקב"ה והבטיח - "למועד אשוב אליך".

אלא זהו ביאורם של דברים, כי באמת ההבטחה הראשונה של הקב"ה בטלה מחמת דיבורה של שרה אמנו, וע"כ חזר הקב"ה והבטיח - "למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן".

ולפי"ז לא מסתיים הקשר שבין הפרשה להפטר, בכך ששרה והאשה השונמית ילדו דרך נס, אלא עומק נוסף יש בקשר שביניהם, שדיבור האדם יכול לבטל הבטחת הקב"ה, ועולים כל הפסוקים כמין חומר, דבר דבור על אופניו, והדברים נפלאים.

❖ למחור אעתיך ❖ ר' שיה ביראצק

צחוקו של אברהם וצחוקה של שרה

אחת השאלות שנשאלו, הרי מצאנו באברהם אבינו שאף הוא צחק לשמע בשורת הבן העתידי להוולד, כאמור בפר' לך לך (י"ז י"ז) ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד.

כאן לא מצאנו סרך של תביעה ושל חטא. מה נשתנה צחוקו של אברהם מצחוקה של שרה. וכתב שם רש"י ז"ל: זה תרגם אונקלוס "וחדי" לשון שמחה, ושל שרה "וחייכת" לשון מחוך. למדת שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינה ולגלגה. וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא על אברהם.

ונשאלת השאלה היכן מדויק הבדל זה בפסוקים.

מעשה תלמי המלך ושבעים ושנים הזקנים

במגילה (ט): מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסם בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כנסו ונכנסו אל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו לו. והגמ' מונה ט"ו מקומות ששינו מהכתוב. ואחד מהם: ותצחק שרה בקרוביה במקום "בקרה". וביאר רש"י: שלא יאמר: על אברהם לא הקפיד דכתיב ויצחק, ועל שרה הקפיד, לפיכך כתבו בקרוביה, לומר אברהם בלבו והיא אמרה בקרוביה.

והנה לפי דברי התוס' שם ד"ה זאטוטי, משמע שלא שקרו לכתוב דברים לא נכונים, כך בכל ט"ו המקומות ודאי שגם כאן אמנם כך היה שהיא אמרה בקרוביה. היכן מרומז הדבר בפסוקים, ומה פשר אמירה זו.

על מה נתבעה שרה

נראה שסוד הענין גנוז במלה "לאמר" החוזרת כאן ג' פעמים: ותצחק שרה בקרבה "לאמר"... ויאמר ה'. למה זה צחקה שרה... "לאמר"... ותכחש שרה "לאמר" לא צחקתי...

וזה ביאור הדברים: ותצחק שרה בקרבה "לאמר", לא כאברהם שאצלו נאמר ויצחק אברהם ויאמר בלבו, אמר לעצמו אמירה המבטאת שמחה, "וחדי". מה שאין כן שרה, אצלה נאמר, ותצחק שרה בקרבה לאמר, דהיינו צחוק שאינו מבטא שמחה פנימית אלא "לאמר" לספר הרגשתה לאחרים, לקרוביה, זה כבר בגדר "וחייכת" ענין של מחוך.

* לעומת זאת, מצינו ל'חזקוני' שעמד ג"כ בשאלה זו, וכתב ליישב - אלא משל לאשה חכמה שבאה להוכיח כלתה והוכיחה את בתה, וממילא הרגישה כלתה בעצמה, כך אם הוכיח הקב"ה אברהם בפניו היה מתבייש, אלא הוכיחו מן הצד. כלומר, שלפי"ד איה"ג היתה טענה גם על אברהם אלא ש"הוכיחו הקב"ה מן הצד".

שבילי פנחס / וירא / מאמר יג

[א]

שרה אמנו צחקה כדי לבטל העין הרע של ישמעאל

ביאור נפלא על כך למדנו ממשנתו של כ"ק מרן השר שלום מבעלזא זי"ע, על פי מה שכתוב (שם יח י'): "ושרה שומעת פתח האהל והוא אחריו". ופירש רש"י: "והוא אחריו, הפתח היה אחר המלאך". אולם

בתרגום יונתן מפרש שישמעאל עמד מאחורי הפתח לשמוע מה שהמלאך אומר: "ושרה הוות שמעה בתרע משכנא וישמעאל קאי בתריה וציית מה דאמר מלאכא". וצריך ביאור על מה הכריחו לפרש "והוא אחריו" שהכוונה על ישמעאל.

וביאר בדברי קדשו, כי לתרגום יונתן היה קשה איך צחקה שרה אמנו מדברי המלאך, לכן פירש כי "והוא אחריו" קאי על ישמעאל שעמד מאחורי הדלת ושמוע שהמלאך בישר לשרה שתלד בן, וחששה שרה פן יטיל בה ישמעאל עין הרע ותתבטל הבטחת המלאך, לכן עשתה עצה בנפשה: "ותצחק שרה בקרבה לאמר אחריו בלתי היתה לי עדנה ואדוני זקן", כדי שיחשוב ישמעאל שאינה מאמינה בדברי המלאך, ועל ידי זה צחק גם ישמעאל ולא נתן עין הרע בהבטחת המלאך.

אמנם לפי זה צריך ביאור מה שבא הקב"ה בטענה על שרה: "ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד", הלא לפי המבואר צחקה שרה כי

לבטל עין הרע. אומר על כך מרן השר שלום זי"ע, על פי מה שכתב בספר "קרנים" (מאמר י), שיש קבלה מר"ב הונא לבטל עין הרע לומר הפסוק (תהלים ה ח): "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך". ומבאר השר שלום הכוונה בזה, על פי מה שגילה לנו כי יש שם קדוש הא"א, שהוא שם כ"ו מהע"ב שמות שמסוגל לביטול עין הרע, והנה שם זה נרמז בראשי תיבות הפסוק: א'שתחווה א'ל ה'יכל, לכן פסוק זה מסוגל לבטל עין הרע.

ויש לבאר בזה מה שמבואר בזוהר הקדוש (הקדמה יא), כי טרם שנכנס לבית הכנסת להתפלל יאמר פסוק הנזכר: "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך". ויש לומר הענין בזה, על פי מה שמצינו שלפעמים המלאכים מתקנאים בעבודת בני ישראל, כמבואר בתוספות (ברכות ג. ד"ה וענין) שהעולם אומרים כי מטעם זה אומרים קדיש בלשון ארמית שלא יבינו המלאכים ויתקנאו בנו. וכן בתפלה יש חשש שמה יתקנאו בעבודת ישראל שמתפללים לה' בכל יום ויכניסו בנו עין הרע, לכן טרם שנכנס להתפלל יאמר פסוק זה: א'שתחווה א'ל ה'יכל, שנרמז בו שם הא"א שמסוגל לבטל עין הרע.

שם הא"א בראשי תיבות א'שתחווה א'ל ה'יכל.

הנה כי כן זהו שאמר הקב"ה לאברהם: **למה זה צחקה שרה**, ואם תאמר שצחקה כדי לבטל עין הרע של ישמעאל, הלא היתה לה עצה טובה: **לאמר האף אמנם אלד**. שהיה לה לומר תיבות אלו: האף אמנם אלד שהראשי תיבות הוא שם הא"א המבטל עין הרע. זאת ועוד: היפלא מה דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה ב"ה כלומר רק אם הקב"ה לא הבטיח על ידי נביא או שליח צריך לחשוש מעין הרע, אבל באי שהקב"ה הבטיח על ידי שליח אין צורך לחשוש מעין הרע כי היפלא מה דבר עכדה"ק.

[ב]

מנין יש לעין הרע הכח להזיק

נמצינו למדים מדבריו הקדושים, כי אמירת: **"האף אמנם אלד"** מסוגל לבטל עין הרע מפני שרמז בו שם הא"א. ויש לבאר בדרך עבודה איך לבטל בזה עין הרע, גם לאנשים כמונו שאינם עוסקים בכונות השמות. נקדים מה שהארכנו לבאר לקמן בפרשת ויחי (על הפסוק: "בן פורת יוסף"), מה שיש לתמוה על עצם עין הרע שיש בכוחה להזיק, הלא אנו מאמינים בני מאמינים שאין אדם יכול להיזקק אם לא נגזר עליו מן השמים, כמאמרם (חולין ז'): "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה".

ונראה ללמוד הביאור על כך, מדבריו הקדושים של ה"זרע קודש" להרה"ק מראפשיץ זי"ע (פרשת ויצא), והנה הדברים בלשון קדשו:

"למשל ששמעתי בילדותי סגולה מפי האומרים, שמי שרוצה שלא ליתן עין הרע לתינוק יסתכל למעלה. ולדעתי אפשר אמר זאת איזה צדיק בחכמתו, כי עין הרע בא מזה, כאשר אדם רואה איזה דבר נאה או

איזה גדולה בממון או בבנים או בגבורה או בכל מעלה, והוא מתמיה מאוד על מעלתו של זה, אף על פי שמתמיה באהבה זה לזה, אף על פי כן גורם רעה בזה שמתמיה, שהוא מפריד הדבר משורשו.

כי אלו היה הרואה חכם ודבוק בהשי"ת לא היה מתמיה כלל, כי מה שייך לתמוה על מדת תפארתו של הקב"ה כביכול, כי זה שהוא רואה הוא לתפארת ה', או דמיון לחכמתו יתברך מה שהאציל בצלמו ודמותו, רק צריך לישא למרום עיניו ובוה מקשר הדברים לשורשו. וזה עין טובה ולא עין הרע... וצריך להודות ולהלל לה' על כל הטובה שמתפשט בעולם הזה, כמו שמצינו שעשו אמותינו רחל ולאה שהודו לה' ולא תמהו כלל.

כאשר נתבונן בדבריו הקדושים, יפתח לנו פתח להבין ענין עין הרע שיש בכוחה להזיק לאדם. כי כאשר בא אדם ומתפעל מתבירו שיש בו הרבה חכמה או עשירות, על ידי הסתכלות זו הוא מנתק חכמתו ועשרו משרשם שהוא הבורא עולם, כי אילו היה זוכר שהקב"ה עושה הכל לא היה מתפעל כלל מתבירו, שהרי הקב"ה הוא כל יכול ובודאי שיש בכוחו להשפיע לבני אדם מחכמתו ותפארתו. אלא שבאותה שעה שהוא מתפעל מחכמתו ועשרו של חבירו הוא שוכח שכל זה בא לו מה', נמצא שהוא מפריד בכך כוחו של חבירו מהקב"ה שורש כל השרשים, ועל ידי זה הוא גורם בעינו הרע שינוק חבירו, כי כל דבר שנפרד מה' אין לו כח קיום.

[ג]

ביטול עין הרע
לזכור תמיד שהכל מאת ה'

אך ברור שעיקר הנזק של עין הרע הוא רק בתנאי, אם באותה שעה גם האדם עצמו שיש לו חכמה או עושר שוכח שהכל בא לו מאת ה', והוא מחזיק טובה לעצמו בחושבו

שהוא חכם גדול ויודע לעשות עסקים, נמצא שבכך מבלי דעת הוא משתתף עם הנותן לו עין הרע, להתנתק ולהיפרד מהקב"ה שורש כל השרשים וגורם נזק לעצמו. לכן העצה היעוצה לבטל עין הרע היא להסתכל כלפי מעלה לעורר בקרבו האמונה השלימה, שכל מה שיש לו הוא רק מאת ה' המשפיע לנו שפע רב טוב ברוב רחמי וחסדיו, ועל ידי הסתכלות זו כלפי מעלה הוא מקשר השפע לשרשו לה' ואפשר שיגיע לו מזה שום נזק.

לפי זה מבואר היטב דבריו הקדושים של הרה"ק מראפשיץ זי"ע: "שמי שרוצה שלא ליתן עין הרע לתינוק יסתכל למעלה". כי באותו רגע שהוא מסתכל למעלה, וזוכר שהקב"ה נתן לו את הכח להוליד תינוק זה, והוא זה שמשפיע לו חיים בריאות ויופי, כי אז הוא מקשר את התינוק וחיותו להקב"ה שורש כל השרשים, ועל ידי זה אי אפשר שינוק מעין הרע. ויש לומר כי מזה נובע מנהג ישראל תורה, שכאשר שואלים לאיש ישראל מה מעשהו, הוא עונה: "ברוך ה'", כדי לזכור בזה שלא להחזיק טובה לעצמו כי אם לקשר הכל לשורשו.

מעתה יש לומר כי זהו שאמר הקב"ה לשרה שהיה לה לבטל עין הרע על ידי שתאמר: **"האף אמנם אלד"**, כלומר האם אני מסוגלת להוליד בן לעת זקנה בכוחות עצמי, הלא ברור שאין זה אלא בכח ה' כי היפלא מה דבר, ועל ידי זה לא היה שום עין הרע יכול להזיק לה מכיון שהיא מקשרת הכל לה'. נמצא כי מה שרמז הקב"ה במילים אלו: האף אמנם אלד שם הא"א שמבטל עין הרע, מתקשר עם תוכן הדברים להביע את האמונה שאין לה יכולת להוליד בכוחות עצמו כי אם בעזר ה' שורש כל השרשים.

A Nation Founded on Miracles

THE KEY TO UNDERSTANDING the nature of any entity is to look at its beginning — from where did it come, how was it formed, etc. Looking at the origin of the Jewish People it becomes clear that the essence of Klal Yisrael is supernatural. We don't exist because it makes sense, because the laws of nature dictate that we should be here; to the contrary. Our very existence makes a mockery of nature; we defy all of its laws.

Yitzchak was born to a couple who could no longer give birth. His birth was so absurd from a natural perspective that everyone who heard of it simply laughed, including Avraham and Sarah.

And our existence continues to be a miracle. Can a nation survive for over two thousand years dispersed in exile, hated, persecuted and massacred? We outlived all of the great empires that tried to crush us and continue to flourish today for the same reason that a ninety-year-old woman gave birth.²⁰

47 * וכל בני האומה הישראלית היה לאחר היאוש הגמור. דאברהם ושרה זקנים ומי מילל לאברהם הניקה וגו'. שלא עלה על דעת אדם עוד להאמין זה ואפילו אחר הבטחת המלאך. ושרה הצדקת ידעה והאמינה דהש"י כל יכול ועכ"ז צחק בקרבה שהיה רחוק אצלה להאמין וכו' ואם היה רצון הש"י לפקדם היה פוקדם מקדם, דלמעט בנס עדיף ולא עביד ניסא במקום שאין צריך.

* אבל באמת מאת ה' היתה זאת שיהיה בני האומה דווקא אחר היאוש הגמור, שלא האמין שום אדם ואפי' שרה שתיפקד עוד. כי זה כל האדם הישראלי — להאמין שאין להתייאש כלל, דלעולם הש"י יכול לעזור והיפלא מה' דבר, ושאין לחקור בחקירות למה עשה ה' בכה.

* וכן הישועה דלעתיד, נאמר (ישעיה נג) 'מי האמין לשמועתינו' וגו'. וכן אמרו (סנהדרין צו סוף ע"א) דאין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה, וע"כ אמר (ישעיה נא) 'הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם', דגם התחלת בניכם היה בן — אחר היאוש.

* ואברהם אבינו ע"ה, ראש האומה, הוא שפתח דבר זה שלא להתייאש משום

במאמר 'חיווק האמונה' למרן ה'חפץ חיים' זצ"ל⁶⁰ העיר בזה, למה האריכה התורה כ"כ בכל המשא ומתן בענין זה?

48 * וכתב הח"ח, שהרבה התבונן בזה עד שהאיר ה' את עיניו לבאר ענין זה, שזהו רמז לגאולה העתידה, שיהיו כ"כ שקועים בגלות ויהיה זה פלא גדול לחשוב על הגאולה, אחרי בלותי היתה לי ערנה? אחרי גלות גדולה כזו, אחרי היאוש המוחלט עוד תהיה גאולה? יתקיימו כל ההבטחות? זו תהיה תימה גדולה, "ותצחק שרה בקרבה לאמר". אבל מה השיב ע"ז הקב"ה, "היפלא מה' דבר"? ואת הלימוד הזה אנחנו מקבלים כעת מהתורה. עתה, לאחר שנכתב כן בתורה, אנחנו מקבלים את התשובה, שאפילו דברים שלא נראים לנו, שהם למעלה מכח הדמיון שלנו, אבל "היפלא מה' דבר".

49 אהל ספר בראשית משה ששה

כתב בספר 'דעת חכמה ומוסר' (מאמר עכ): והיה בזה טענה על שרה "למה זה צחקה". הנה במצב של סגור ומסוגר, מבלי שום מוצא, עקרה, נטילת הרחם, אחרי בלותי, ואדני זקן, ואחרי כל זה, כשבאו אנשים פשוטים — שהיא לא ידעה כלל. שהיו מלאכי עליון, כמו שביאר הרמב"ן (יח"ט), ואמרו לה שתלדי, היה טענה על שרה שלא אמרה תיכף "אמן כן יאמר ה'" (רמב"ן שם), שלא התפללה תיכף לה', והיה הטענה על שבמצב של "חרב חדה", לא יצא אצלה ה"אל יתיאש מן הרחמים", שלא יצא המכוון של "השמיעני את קולך", כשם שיצא בדור המדבר⁶⁷.

* מאמר זה יאיר לנו אור על כל מצב הגלות והגזירות, כל ענין הגלות הריהו באמת "חרב חדה", "ליעקב סביבו צריו" (איכה א-ז), ומדתו ית' בגלות הוא לסגור מכל הרוחות, שכל הטבעת הגלות והשתלשלות הגזירות והצרות הן על דרך "סבובי גם סבבתי בשם ה' כי אמילם" (תהלים קח-א), דתכלית כל ענין ה"סבבתי" הריהו ה"בשם ה' כי אמילם", ש"הקב"ה מתאווה לתפילתן", "מן המיצר" — תכלית כל הגזירות הוא — ה"קראתי י-ה" — "השמיעני את קולך".

* בשעת חורם זו ששמי ישראל מעורפלים ומעוננים כל כך, ומבול של גזרות תלוי על ראשי שונאי ישראל, ועלול ח"ו לשוטטם בכל רגע, עד שמדמים שכלו כל הקיצים ח"ו, שאין כבר שום עצה בטבע, סגורים מכל הרוחות — מקובלנו מחז"ל הקד' שאפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים, שיתכן שזהו מכוונם של כל הגזירות, שיצא מזה ה"השמיעני את קולך", "כי קולך ערב", ובוה נזכה לישועת ה'⁶⁸.

48 דר הלכה פרשת וירא והלבוב

יש לו חיות למעלה מסדר הטבע, כי הרי כל המהות כלל ישראל בלידת יצחק היה על פי נס, זה להורות כי אין מקום להתייאש אפילו במצב הכי גרוע, כי היפלא מה' דבר, וזו היא כונת הכתוב (ישעיה נא, ב) הניטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואזכרהו וארצהו, היינו כי כל המקוה שיש לבני ישראל היא בזה שמצטט אל שורשו ורואה כי משרה אמנו שרשו, שעל פי סדר הטבע לא היה שייך אצלה לידה כלל, מזה נא כל המקוה שיש לכל אדם ביכולתו לשנות דרכו לטוב. וי"ל שזו כונת סיום הפסוק כי אחד קראתיו, כי יש חילוק בין ראשון לאחר, כי ראשון הוא הראשון מהנאים אחריו, אצל אחד אין לו שום שייכות לשני, ואברהם היה רק צמחית אחד, שעל פי הטבע לא היה ביכולת שיהיה ירצו הדורות ודור שני אחריו. ואעפ"כ ואזכרהו וארצהו.

46 אלפי שנים - ר' שלמה

מה' דבר? וכאן בסיפור לידת יצחק, הלא על פי דרך הטבע הדבר הוא כלאחר אש, שהרי אין שום סיכוי עפי' השכל וההגיון, ועפי' ההתנהלות הטבעית שהעולם מתנהל בו ששרה תלד בן כשהיא בת תשעים שנה, ומי הוא זה ואיזה הוא האיש שיכול להאמין לדבר כזה ולאירוע כזה.

* ותוריתנו הק' מוכיחה לנו בכל אריכות התיאור הזה, שהכל יכול להיות, כי אין דבר העומד בפני רצונו של בורא עולם "המשפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים נדי מרום, מוציא אסירים ופודה ענווים ועוזר דלים ועונה לעמו ישראל בעת שוועם אליו".

* ובחסדי השי"ת מצאתי בספר 'דברי סופרים' של הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצוק"ל (פרק טז) כדברים הללו, והיו לי הדברים למשיב נפש, כי יש בהם חיווק גדול באמונה ובבטחון לכל יהודי באשר הוא, ולעולם לא ידח ממנו נדח, השי"ת עונה לעמו ישראל בעת שוועם אליו תמיד בכל עת ובכל זמן וגם בכל צרב.

וכך כותב שם הגה"ק זצ"ל: אין ליהודי להתייאש משום דבר, בין בענייני הגוף כמ"ש (ברכות יא) אפילו חרב חדה מונחת על צוארו אל ימנע מהרחמים, בין בענייני הנפש, אפילו נשתקע במקום שנשתקע וחטא בדבר שאמרו ז"ל (וזה"ק ח"א דף ריטב) שאין תשובה מועלת ח"ו, או שתשובתו קשה, או שרואה עצמו משתקע והולך בענייני עולם-הזה — אל יתייאש בעצמו שלא יוכל לפרוש עוד, כי אין יאוש כלל אצל איש יהודי הש"י יכול לעזור בכל ענין.